

ÕPETAJATE MULTIKULTUURILISE KOMPETENTSUSE ARENDAMISE ALUSED

ANNA DŽALALOVA, PhD

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

ÕPETAJATE MULTIKULTUURILISE KOMPETENTSUSE ARENDAMISE ALUSED

Õppematerjal „Klassiõpetaja”, „Koolieelse
lasteasutuse õpetaja”, „Humanitaarained
mitmekeelses koolis” eriala üliõpilastele ja
tegevõpetajatele

Anna Džalalova, PhD
Psühholoogia ja pedagoogika lektor
Tartu Ülikooli Narva kolledž

NARVA 2009

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
I. MULTIKULTUURILISE ÕPIKESKKONNA EESMÄRGID, VÄÄRTUSED JA PSÜHHOLOOGILINE ERIPÄRA.....	7
II. ÕPETAJA MULTIKULTUURILINE KOMPETENTSUS TÕHUSA PEDAGOOGILISE TEGEVUSE TINGIMUSENA NÜÜDISAEGSES ÕPIKESKKONNAS.....	15
III. ÕPETAJA MULTIKULTUURILISE KOMPETENTSUSE KOMPONENDID. NENDE ARENDAMISE VÕIMALUSED.....	23
IV. KIRJANDUS.....	36

Sissejuhatus

Maailma haridusruumis arutletakse aktiivselt hariduse väärtuste ja eesmärkide uut süsteemi, mis vastab kultuurisobivuse, tolerantsuse ja inimõigustest kinnipidamise põhimõtetele. Kultuuride omapära, võrdsuse ja mitmekesisuse väärtused, millel põhineb multikultuurilise hariduse idee, on kirjas Mehhiko kultuuripoliitika deklaratsioonis, mille avaldas UNESCO 1982.a [19]. 1995.a esitas UNESCO Rahvusvahelise Komisjoni aruande hariduse globaalsetest strateegiatest 21. sajandil, kus täpsustati kultuuri rolli hariduses:

- ✧ on vaja õppida koos elama, arendades teadmisi teistest, nende ajaloost, traditsioonidest ja mõtlemisviisist;
- ✧ võttes arvesse kiireid muutusi, mis on seotud teaduse progressi ning majandusliku ja sotsiaalse tegevuse uute vormidega, on vaja ühendada laiad üldteadmised kultuurist võimalusega neid sügavalt mõista piiratud arvu ainete raames;
- ✧ ühest küljest on vaja olla teadlik oma juurtest, määrates seega kindlaks oma koha maailmas, teisest küljest on vaja näidata aupaklikku suhtumist teistesse kultuuridesse [2].

Haridusruumi subjektid asuvad praeguses sotsiaalkultuurilises olukorras kultuuride piiril. Kultuuride koostöö nõuab dialoogilisust, arusaamist ja austust kõikide inimeste kultuurilise identiteedi vastu. See aga tähendab, et haridusele seatakse uued ülesanded vormistada ja arendada neid omadusi tänapäeva noortel.

Sellised protsessid on eriti aktuaalsed Eesti jaoks, kus multikultuurilisus on juba ammu saanud normiks, mitte erandiks. 2008.a oli Eestis 566 kooli, nendest 473 eesti õppekeelega, 65 kooli muu õppekeelega ja 28 kooli eesti ja muu õppekeelega [3]. Eestis õpib 118 889 last eesti keeles ja 28 630 last muus keeles. [4]. Enne Teist maailmasõda oli Eesti etniliselt suhteliselt homogeenne riik - eestlased moodustasid 88% elanikkonnast [11]. Tänapäeval (2009.a) on eestlaste osakaal riigi elanikkonnast 68,7%, etnilised vähemused või teiste rahvuste esindajad moodustavad aga 31,3%. Kõige suurem arv on venelasi (25,6%), ukrainlasi (2,1%), valgevenelasi (1,2%) ja soomlasi

(0,8%) [5]. Seega moodustavad teised rahvused umbes ühe kolmandiku Eesti elanikkonnast.

Eesti vene õppekeelega koolide jaoks on multikultuurilisus pigem traditsiooniline. Antud juhul on tegemist vene keelt kõnelevate lastega, kes tegelikult erineva kultuurilise, rahvusliku ja usulise taustaga. Eesti õppekeelega kooli jaoks on muu kultuuri esindajateks vene keelt kõnelevad lapsed ja „uusimmigrandid”. Viimati nimetatute hulka kuuluvad lapsed Euroopa riikidest, kelle vanemad tulid Eestisse tööle, ja pagulasperedest pärit lapsed.

Vastavalt Eesti riiklikule integratsiooniprogrammile on programmi üheks peamiseks elluvijaks haridussüsteem. Eesti kooli ülesanne on teha ühiskonna arengueesmärgid ja kultuuriline keskkond mõistetavaks kõigist rahvustest õppureile, avardada indiviidide arusaamu teistest kultuuridest, leida ja laiendada eri rahvusrühmade kultuurilise läbikäimise vorme ja viise [13]. Nende ülesannete realiseerimiseks kultuuridevahelise dialoogi ja multikultuurilise hariduse arendamise alal on vaja pöörata erilist tähelepanu õpetajate ettevalmistusele tööks mitmekeelelistes ja multikultuurilistes klassides ning nende multikultuurilise kompetentsuse kujundamisele ja arendamisele.

Antud õppematerjali eesmärk on kujundada ja arendada pedagoogiliste erialade üliõpilastel ja tegevõpetajatel:

- ✧ baasarusaamist multikultuurilise õpikeskkonna eemärkidest, väärtustest ja psühholoogilisest eripärast;
- ✧ arusaamist õpetaja multikultuurilisest kompetentsusest ja selle struktuurist;
- ✧ teadlikkust pedagoogilise tegevuse spetsiifikast multikultuurilise õpikeskkonna tingimustes;
- ✧ enesepeegelduse oskusi ja nende omaduste arendamist, mis on vajalikud tõhusa pedagoogilise tegevuse teostamiseks multikultuurilises keskkonnas (kultuuridevaheline tolerantsus, humanistlikud väärtused, positiivne etniline identiteet jne);
- ✧ multikultuurilist kompetentsust.

Õppematerjal koosneb 3 osast, millest igaüks sisaldab teoreetilist materjali märgitud teemal, küsimusi iseseisva töö ja analüüsi jaoks, küsimusi diskussiooni jaoks, praktilisi harjutusi ja soovitatavat kirjandust.

Õppematerjalis kasutatud leppemärgid:

Definitsioon, mõiste väljaselgitamine

Analüüsi, mõtle!

Arutle!

Praktiline harjutus!

Loe läbi!

I. *M*ultikultuurilise õpikeskkonna eesmärgid, väärtused ja psühholoogiline eripära

Tänapäeva ühiskonnas, mida iseloomustab dialoogilisus, ei saa õpikeskkonda vaadelda eraldatuna sotsiaalkultuurilisest kontekstist. Nüüdisaegne õpikeskkond eeldab erinevate kultuuride esindajate koostööd ja võimalust enda sotsiaalkultuurilise identiteedi vabaks määratlemiseks.

Teaduskirjanduses on küsimus hariduse spetsiifikast leidnud peegelduse vastavasisulistes terminites: **polükultuuriline haridus** (A. Džurinski, V. Jeršov, M. Kuzmin, V. Makajev, Z. Malkova, L. Suprunova), **mitmekultuuriline haridus** (G. Dmitrijev, L. Drobiževa), **globaalne haridus** (B. Vulfson, Z. Gassanov), **interkultuuriline haridus** (G. Auernheimer, P. Batelaan, M. Bennett, W. B. Gudykunst, H. Fennes & K. Hapgood), **multikultuuriline haridus** (J. Banks, P. Gorski, J. Lynch, W. Nieke, S. Nieto, T.M. Singelis, C.E. Sleeter, M.T. Talib, P.L. Tiedt, I.M. Tiedt, K. Trasberg, jt).

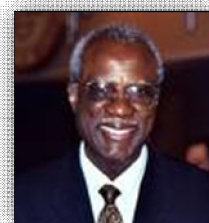
Mõistet „multikultuur” tõlgendatakse kui paljudest kultuuridest koosnevat kultuuri [16]. J. Banks'i nägemuse järgi evolutsioneerus multikultuuriline haridus järgmiselt:

I faas: Monoetniline suund õpetamises

II faas: Multietniline suund õpetamises

III faas: Multietniline haridus

IV faas: Multikultuuriline haridus [1, lk 29-31]

J.A. BANKS

Vastuseks muutuvatele sotsiaalpoliitilistele ja -kultuurilistele tingimustele on üleminek ühest faasist teise üheaegselt nii hariduse arendamise ja progressi reaktsioon kui ka ajalugu. Seega on haridus läbimas teed kultuuriliselt monismilt kultuurilisele pluralismile.

Multikultuurilise hariduse esialgne mudel, mis tekkis Ameerikas, kujutas endast „sulatusahju” [15], kus erinevate etniliste rühmade esindajate tiheda koostöö

tulemusena tekib omapärane kultuuride sulam. Seega on tegemist mingisuguse ühise, üldise kultuuri tekkimisega paljude individuaalsete kultuuride asemele ning järelkult uue rühmaidentiteedi tekkimisega. Multikultuurilise hariduse kaasaegne mudel eeldab aupaklikumat suhtumist individuaalsetesse kultuuridesse. Nende kooseksisteerimine ja põimumine, samuti uue kogemuse saamine tuginevad ideel erinevate rahvuste esindajate traditsioonide ja väärtuste omapära säilitamisest. Seega, saades kultuuridevahelise koostöö kogemuse rikastavad ja täiendavad õppeprotsessis osalejad samal ajal oma kultuurilist pagasit.

Tänapäeval on multikultuuriline haridus suunatud kultuuriliste väärtuste mitmekesisuse säilitamisele ja arendamisele ning on oma olemuselt kultuuripärane. K. Trasbergi sõnul peab multikultuuriline haridus kultuuride vastastikuse mõju tingimustes soodustama oma identiteedi säilitamist ja arendamist, kultuuridevahelise suhtlemise oskuste kujunemist, rahvuslikest ja teistest erinevustest põhjustatud konfliktide ennetamist ja edukat lahendamist. Multikultuuriline haridus avardab tunduvalt iga inimese võimalusi suhtlemiseks ja koostööks [23, lk 10, 16].

Multikultuurilise hariduse põhimõtted

Määratledes multikultuurilise hariduse põhimõtteid teeb P. Gorski ülevaate kontseptsioonidest, mis on esitatud selle ala peaspetsialistide poolt, nende hulgas olid ka Sonia Nieto (2004), Christine Sleeter (1996), Carl Grant (1998) ja James Banks (2004). Vaatamata sellele, et igapähe nendest teadlastest on oma multikultuurilise hariduse definitsioon nõustuvad nad kõik järgmiste põhimõtetega:

P.C. GORSKI

- ✧ multikultuuriline haridus on poliitiline liikumine ja protsess, mille kaudu püütakse tagada sotsiaalne õiglus neile õpilastele, kes on pandud ebavõrdsetesse/halvematesse tingimustesse;
- ✧ samal ajal kui mõnedes õppeasutustes rakendatakse multikultuurilise hariduse põhimõtteid pidevalt on sotsiaalne õiglus institutsionaalseks probleemiks, mistõttu võib lahendus olla ainult läbi mitmekülgse koolireformi läbiviimise;

- ✧ mitmekülgse koolireformi läbiviimine on võimalik ainult võimu- ja privileegide süsteemide kriitilise analüüsi läbiviimise kaudu;
- ✧ multikultuurilise hariduse põhieesmärk ehk kriitilise analüüsi eesmärk on ebavõrdsuse kõrvaldamine hariduses;
- ✧ multikultuuriline haridus on hea haridus kõigile õpilastele [6, lk 165-167].

Seega eeldab multikultuurilise hariduse põhimõtete elluviimine hariduse eesmärkide ja sisu uuendamist vastavalt sotsiaalkultuuriliste ja ühiskondliku arengu eesmärkide dünaamikale.

Multikultuurilise hariduse eesmärgid

Pamela ja Iris Tiedt näevad multikultuurilise hariduse eesmärki süsteemi loomises. See süsteem võimaldab õppimisvõimalusi *kõigile* lastele sootsiumis, soodustab nende potentsiaali maksimaalset arendamist nii, et nad suudaksid kasutada kõiki ressursse, mida maailm saab inimkonnale pakkuda. Sel juhul peab pedagoogiline tegevus tuginema kolmel põhimõttel: aususel, empaatial, õiglusel (EEE mudel: *Esteem, Empathy, Equity*). Nende põhimõtete rakendamine on suunatud järgmiste eesmärkide saavutamisele:

- ✧ õpilaste identiteedi arendamine nende individuaalse väärtusena;
- ✧ soodustada õpilastes erinevate väärtushinnagute olemasolu teadvustamist ja arendada arusaamist sellest, et just need erinevused võimaldavad tõsta variatiivsuse taset otsuste tegemises erinevates elulistest olukordades;
- ✧ individuaalsete eesmärkide ja perspektiivide erinevuse teadvustamine, nende põhjustest arusaamine;
- ✧ ühine ajaloo ja kultuuripärandi tundmaõppimine kõikide hariduskollektiivis esindatud kultuuride kohta, vältides kriitikat ja stereotüüpe;
- ✧ arendada õpilaste arusaamist kogu inimkonna omavahelisest seostatusest ja sõltuvusest [14, lk 3].

Seega võib multikultuurilise hariduse eesmärkideks pidada kõigi õpilaste potentsiaali maksimaalselt täielikku arendamist sõltumata nende rassilisest, rahvuslikust ja kultuurilisest kuuluvusest. Seejuures kasvatatakse ja

õpetatakse iga last oma rassi, rahvuse ja kultuuri tunnustuse ja lugupidamise vaimus, stereotüüpide ja ühese mõtlemise ületamise vaimus, teiste arvamuste, tavade ja väärtuste aktsepteerimise ja lugupidamise vaimus. Multikultuurilise hariduse põhimõtete rakendamise tingimuseks on mitmekülgne haridusreform.

Multikultuurilise hariduse väärtused

Mida mõistetakse multikultuurilisuse tingimustes nüüdisaegse õpiprotsessi väärtuste all? Analüüsides multikultuurilise hariduse põhiväärtusi toob

S. Nieto esile selle järgmised omadused:

- ✧ multikultuuriline haridus on rassismivastane;
- ✧ multikultuuriline haridus on ühine;
- ✧ multikultuuriline haridus on tähtis kõikidele õpilastele;
- ✧ multikultuuriline haridus on kõikehõlmav ja sügav;
- ✧ multikultuuriline haridus on sotsiaalselt õiglane;
- ✧ multikultuuriline haridus on protsess;
- ✧ multikultuuriline haridus on kriitilisele mõtlemisele suunatud pedagoogika [10, lk 346].

S. NIETO

Seega, kui õpikeskkond hõlmab inimese kujunemist, arengut ja hariduse saamist mõjutavate tingimuste kogumit, siis multikultuuriline õpikeskkond kindlustab veel ka haridusprotsessi kõigi subjektide kultuurilise üksteiserikastamise.

Kokkuvõtteks võime teha järelduse, et õpikeskkond, mis vastab multikultuurilisuse põhimõtetele, peab hõlmama selliseid omadusi, väärtusi ja psühholoogilisi eripärasusi nagu:

- ✧ tingimuste olemasolu õpiprotsessi kõikide subjektide kultuuriliseks enesemääratluseks;
- ✧ positiivne väärtustav suhtumine erinevatesse kultuuridesse;
- ✧ suunatus teadmiste kujundamisele maailma kultuurilisest mitmekesisusest;

- ✧ dialoogilisus;
- ✧ tolerantsus;
- ✧ avatus teistele kultuuridele;
- ✧ võrdsed tingimused eksisteerimiseks kõikide kultuuride esindajatele;
- ✧ valmidus multikultuuriliseks koostööks;
- ✧ tundlikkus õpiprotsessi subjektide kultuurilise eripära suhtes;
- ✧ suunatus kultuurilistest erinevustest tingitud käitumismudelite analüüsimisele;
- ✧ suunatus erinevate kultuuride esindajate vahelise koostööoskuse kujundamisele;
- ✧ mitmekeelsus;
- ✧ ühiskonna multikultuurilise koosseisuga arvestamine ainekavade, materjalide ja ülesannete koostamisel.

Selleks, et õpikeskkond omaks kõiki nimetatud omadusi, on vaja seda, et õpetaja pedagoogilise koostöö subjektina aktsepteeriks multikultuurilise hariduse väärtusi ning oskaks neid rakendada pedagoogilise koostöö protsessis, mis omakorda eeldab multikultuurilist kompetentsust õpetajas endas.

MÕELGE, ANALÜÜSIGE!

1. Kuidas Teie mõistate termineid: „polükultuuriline haridus”, „mitmekultuuriline haridus”, „globaalne haridus”, „kultuuridevaheline haridus”, „multikultuuriline haridus”? Milles on nende sarnasused/erinevused?

Vajadusel kasutage sõnaraamatuid!

KÜSIMUSED DISKUSSIOONIKS

1. Kas on võimalik säilitada oma kultuurilisi väärtusi, tehes tihedas koostöös teiste kultuuridega? Põhjendage oma vastust, tooge argumente.
2. Millise kultuuri kandjaks arvate enda? Mida mõistate oma rahvuse kultuuriliste väärtuste all?
3. Milliseid multikultuurilise hariduse põhimõtteid, eesmärke ja väärtusi rakendatakse Eestis Teie arust kõige edukamalt? Millised vajavad veel arendamist?

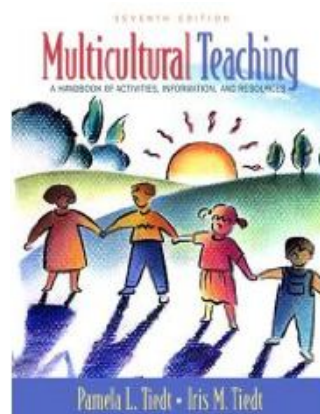
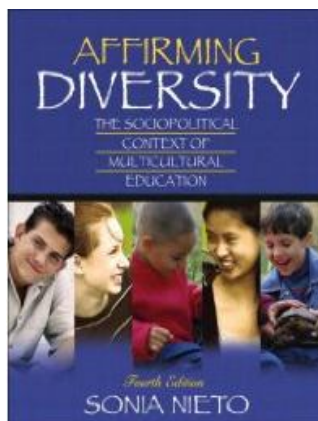
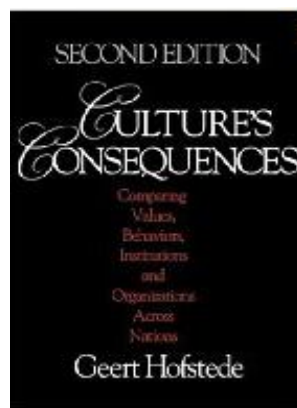
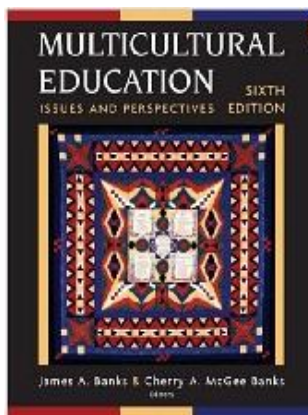
PRAKTILISED HARJUTUSED

1. Koostage väikestes rühmades (3–5 inimest) rühmareeglid sellise klassi jaoks, kus õpivad erinevate kultuuride esindajad. Ühest küljest peavad reeglid toetama iga lapse kultuurilist/etnilist identiteeti, teisest küljest aga soodustama kultuuridevahelist dialoogi ja vastastikust rikastamist. Kuidas tutvustate neid reegleid lastele? Kuidas teha nii, et lapsed aktsepteeriksid neid reegleid?
2. Koostage konspekt klassijuhatajatunni kohta, mille eesmärk on õpilaste teadlikkuse tõstmine oma kultuurilise kuuluvuse kohta ning teiste kultuuride väärtustamise toetamine. Tutvustage oma kava teistele rühmadele.
3. Koostage ükskõik millise tunni konspekt (matemaatika, vene keel, eesti keel, inglise keel, loodusõpetus, kehaline kasvatust jt). Antud tund peab vastama multikultuurilise hariduse põhimõtetele, eesmärkidele ja väärtustele. Sõnastage tunni õpitulemused (mida õpilased peavad selle tunni käigus omandama? Milliseid oskusi, teadmisi, väärtushinnanguid, arusaamu, hoiakuid jm?) Mõelge läbi mitte ainult tunni sisu, vaid ka kasutatavad meetodid, õppevormid ja -vahendid, õppimis- ja koostöö vormid ja vahendid. Demonstreerige ainetevahelisi seoseid, rõhutades tingimuste olemasolu õpilaste kultuurilise enesemääratlemise jaoks ning avatust teistele kultuuridele. Milles/kuidas avaldub õpetaja tundlikkus õpilaste kultuuriliste eripärade vastu?

Demonstreerige teistele rühmadele (kes on õpilaste rollis) Teie tunni fragmenti. Pärast demonstreerimist paluge nendelt tagasisidet. Analüüsige saadud tulemust.

SOOVITAN LÄBI LUGEDA

II. Õpetaja multikultuuriline kompetentsus tõhusa pedagoogilise tegevuse tingimusena nüüdisaegses õpikeskkonnas

1999. a kirjutas Eesti koos teiste riikidega alla Bologna deklaratsioonile, mis tõi endaga kaasa kõrgharidusreformi Eestis. Selle reformi üheks eesmärgis on luua selline õpetajate erialase ettevalmistamise süsteem, kus on loodud tingimused pedagoogiliste kompetentsuste kujundamiseks.

Pädevuspõhine lähenemine

Pädevuspõhist lähenemist iseloomustavad kaks mõistet: „kompetentsus” ja „kompetents”.

Isiku *üldist kompetentsust* võib tõlgendada psühholoogilise fenomenina, mis hõlmab endas kognitiivset, motivatsioonilist, väärtushinnagulist ja tegevuslikku koostisosa, ja mis võimaldab isikul ennast edukalt realiseeruda erinevates eluvaldkondades. Kompetentsid on üldise kompetentsuse koostisosad, mis avalduvad tegevuste üldistatud viiside vormis.

Erialast pedagoogilist kompetentsust mõistetakse keerulise psühholoogilise fenomenina, mis sisaldab isiku väärtushoiakuid, tema erialaselt tähendusrikaste teadmiste, oskuste ja tegevuste algorütmide süsteemi, mis määravad pedagoogilise tegevuse edukuse.

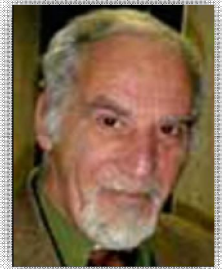
Erialase pedagoogilise kompetentsuse struktuur on mitmemõõteline, näiteks N. Radionova ja A. Trjapitsina eristavad võtme-, baas-, ja erikompetentsusi erialase kompetentsuse struktuuris. Võtmekompetentsused on seotud isiku edukusega kiiresti muutuvast maailmast ja nad avalduvad võimes lahendada erialaseid ülesandeid informatsiooni, kommunikatsiooni (sealhulgas ka võõrkeeles) kasutamise alusel ja isiku käitumise kodanikuühiskonnas sotsiaal-õiguslike aluste kasutamise alusel. Baaskompetentsused peegeldavad kindla erialase tegevuse spetsiifikat (meie juhul,

pedagoogilise tegevuse). Erikompetentsused peegeldavad kindla ainesfääri spetsiifikat, neid võib käsitada võtme- ja baaskompetentsuste realiseerimisena õppeaine alal, kindla erialase tegevuse alal [18, lk. 9-10].

Võtmekompetentsused hariduses

Euroopa Nõukogu programmi kohta 1996. aastal Berne's toimunud sümposiumi aruandes „Võtmekompetentsused Euroopa jaoks” määratleti 5 hariduse võtmekompetentsust, millest üks oli seotud eluga multikultuurilises ühiskonnas. „Selleks, et kontrollida rassismi ja ksenofoobia avaldumist ning sallimatuse õhkkonna arengut peab haridus soodustama kultuuridevaheliste kompetentside arendamist noortes inimestes, selliseid nagu erinevuste aktsepteerimine, teistest lugupidamine ja oskus elada kõrvuti inimestega, kes on teisest kultuurist, teise keele ja usuga” [8, lk 11]. Seega on *multikultuuriline kompetentsus* võtmekompetentsuseks erialase pedagoogilise kompetentsuse struktuuris.

W. HUTMACHER

Kompetentsid multikultuurilise kompetentsuse struktuuris

Nagu eelpool öeldud avaldub kompetentsus kompetentsides. Meie kontekstis tähendab see, et multikultuurilise kompetentsuse struktuuris võib eristada hulka kompetentse. Näiteks on G. Palatkina arvamisel, et kvalifitseeritud õpetaja peab multikultuurilise õpikeskkonna tingimustes olema kompetentne järgmistes valdkondades:

- ✧ kultuur ja pluralism: kultuuride sisu, mitmekesisus, vahekord ja dünaamika;
- ✧ kommunikatsioon ja kultuurilised barjäärid: kultuur ja tajuvormide mitmekesisus, keel ja mitteverbaalne kommunikatsioon, keeled ja kultuuriga seotud mõtteviiside rohkus;
- ✧ kultuur ja poli-etnilisus: poli-kultuurilise haridusruumi eripärad,

G.V. PALATKINA

kindla poliüetnilise ruumi kultuurilis-geograafilised omadused;

- ✧ psühhosotsiaalne identifitseerimine ja kultuuridevahelised seosed: kultuurilised erinevused ja psühhosotsiaalse identifitseerimise kujundamine, stereotüübid, kultuuride vastastikune arusaamine, vähemuste olukord, sotsiaalpoliitilised aspektid [22, lk 25].

K. Trasberg viitab artiklis „Multikultuuriline haridus: ideede arendamine ja võimaluste leidmine nende elluviimiseks kaasaegses maailmas” M. Page'i tööle, vastavalt millele võib eristada mitut kompetentside kategooriat, mis on vajalikud õpetaja edukaks tööks multikultuurilisuse tingimustes:

K. TRASBERG

- 1) kognitiivne sfäär;
- 2) suhtlemisoskused;
- 3) isiklikud omadused.

Õpetaja pedagoogilised kompetentsused on multikultuurilise hariduse sfääris esindatud teoreetiliste teadmiste ja praktiliste oskustega järgmistes valdkondades:

1. Kultuuridevahelise kommunikatsiooni teooria ja praktika aluste teadmine, mis võimaldab sügavamalt arusaamist sellest, mida tähendab inimesele uude kultuurilisse keskkonda üleminek ja mis soodustab edukamat kohanemist.
2. Teoreetiliste teadmiste omamine õppekava ülesehitusest ja sügav arusaam üksikute ainekursuste sisu valiku põhimõtetest, mis loob eeldused paindlikumalt reageerida kuulajaskonna kultuurilistele eripäradele.
3. Multikultuurilise klassile sobilike õpistrateegiate ja -meetodite teoreetiline teadmine ja praktiline valdamine, mis võimaldab õpirotsessi efektiivsemat planeerimist ja üksteise rikastamist, samuti koostööd soodustavate tingimuste loomist.
4. Arusaamine kõikidest multikultuurilises kollektiivis tagasiside andmise ja õpilaste teadmiste hindamise üksikasjadest, mis on õppimise edukuse tähtsaks teguriks [23, lk 19-20].

Õpetaja multikultuurilise kompetentsuse mudelid

Tuleb samuti märkida, et multikultuurilisuse tingimustes soodustavad edukat õppimist õpetaja isiklikud omadused, sellised nagu tolerantsus, paindlikkus, kannatlikkus, püsivus, isikliku ja kultuurilise iseteadvuse arenemistase, refleksiivsus, empaatia, oskus pakkuda emotsionaalset tuge, entusiasmi ja huumorimeel. Näiteks kirjeldab D. Matsumoto, viitades Gudykunstile õpetaja multikultuurilise kompetentsuse mudelit, mis koosneb kolmest põhitegurist: motivatsioonist, teadmistest ja oskustest [21].

D. MATSUMOTO

J. Banks näeb õpetaja multikultuurilist kompetentsust kui tasakaalu kultuurilise, rahvusliku ja globaalse enesemääratluse vahel; mitmekülgseid teadmisi kultuuridest ja nende koostööst; mõtlikkust, hoolivust ja refleksiivsus; sotsiaalset aktiivsust ja soovi luua humaansemat rahvast ja maailma [9, lk 264-265].

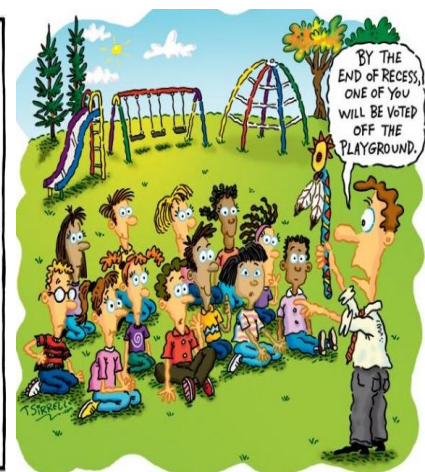
M. Ramirez arvab, et multikultuuriline kompetentsus avaldub õpetaja püüdes isiksuse maksimaalsele arendamisele; oskuses kohaneda erinevates situatsioonides; liidri võimete omamises; oskuses lahendada konflikte erinevates rühmades uudsete lahenduste abil; suunatuses sotsiaalsele õiglusele kõigi kodanike suhtes [12].

D. Pop-Davis, H. Coleman, V. Ming Lu, R. Toporek [7, lk203-207] defineerivad multikultuurilist kompetentsust kui õpetaja iseloomujoonte kogumit, mis väljendub püüdluses omandada kultuurilisi teadmisi ja teha koostööd erinevate kultuuride esindajatega; teadlikkuses ja arusaamises hoiakutest ja stereotüüpidest; püüdluses laiendada maailmavaadet; sotsiaalses aktiivsuses, mis on suunatud kõikide sotsiaalse ebaõigluse vormide ületamisele.

Seega on *multikultuuriline kompetentsus* võtmekompetentsuseks erialase pedagoogilise kompetentsuse struktuuris ja see kujutab endast keerulist fenomeni, mis on moodustunud humanistlikest väärtustest, positiivsest etnilisest enesemääratlemisest ja inimese teadvuse tolerantsusest, teadmistest kultuuride ja nende omavahelise koostöö kohta ning samuti neist õpistrateegiatest ja -meetoditest, mis on kõige sobivamad kasutada multikultuurilises haridusruumis. Seega on multikultuuriline kompetentsus tingimuseks õpetaja efektiivse pedagoogiliseks ja isikutevaheliseks koostööks õppeprotsessi teiste subjektidega.

Õpetaja multikultuurilise kompetentsuse tähtsamateks komponentideks peame *kultuurilis-kognitiivset, väärtus-isiksuslikku ja motivatsioonilis-tegevuslikku*.

MÕELGE, ANALÜÜSIGE!

1. Traditsiooniliselt eristatakse hariduses viit võtmekompetentsust, millest üks on kompetentsus, mis on seotud eluga multikultuurilises ühiskonnas. Kuidas Teie arvate, milliste elualadega on seotud ülejäänud neli kompetentsust?

Vajadusel kasutage Walo Hutmacher'i aruannet „Võtmekompetentsused Euroopa jaoks”, mis esitati Euroopa Nõukogu programmi kohta 1996. aastal Berne's toimunud sümposiumil.

KÜSIMUSED DISKUSSIOONIKS

1. Milliseid kompetentse multikultuurilise kompetentsuse struktuuris peate tähtsaimateks? Miks?
2. Kuidas ja millal peab kujunema õpetaja multikultuuriline kompetentsus? Millist rolli selles protsessis mängivad õpetajate koolitusega tegelevad kõrgharidusasutused?
3. Kuidas teie arvate, millised multikultuurilise kompetentsuse komponendid on teil tulevase/tegevõpetajatena arenenud kõige paremini? Argumenteerige oma vastust. Millised komponendid vajavad arendamist? Miks?

PRAKTILISED HARJUTUSED

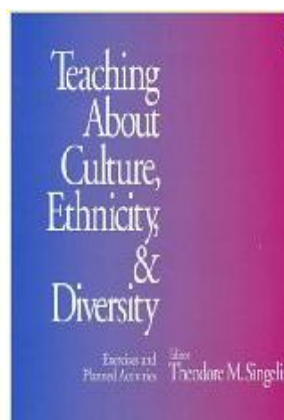
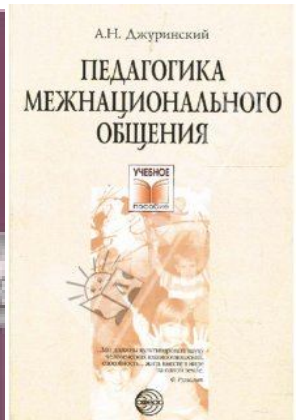
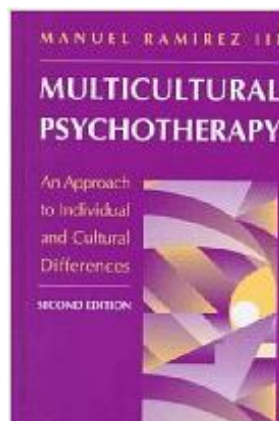
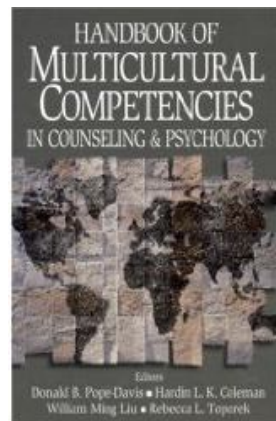
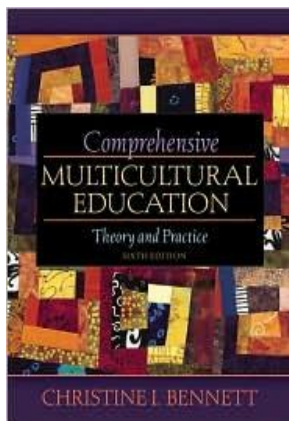

1. Koostage oma sugupuu! Uurige, milliste rahvuste/etnoste hulka pidasid end Teie vanemad, vanavanemad, sugulased. Millise rahvuse/etnose hulka peate end Teie ise? Mis on põhitegur oma rahvusliku/etnilise identiteedi määramisel?
-
2. Küsige oma sugulastelt, milliseid rahvuslikke, kultuurilisi traditsioone nad peavad tähtsaimateks. Miks? Kas peate nendest traditsioonidest kinni? Valmistage ette lühiettekanne oma perekonna kultuurilistest traditsioonidest!
 3. Arutlege väikestes rühmas (3-5 inimest) teie perekondade kultuuriliste traditsioonide sarnasusi ja erinevusi. Kas ajaloolised, kultuurilised juured on inimesele tähtsad?
 4. Koostage oma õpperühma rahvusliku/etnilise koosseisu kaart (k.a iga rühmas osaleja sugulaste etnos/rahvus). Mitu kultuuri on kohtunud ja töötavad koos teie rühmas? Kas teie rühma saab nimetada multikultuuriliseks? Mida teie saate üksteiselt õppida? Millisel juhul koostöö on edukas? Millistel tingimused koostöö võib laguneda?
 5. Kujutage ette, et Teie olete klassijuhataja. Oma väikeses rühmas töötage välja klassivälise ürituste seeria, mis võimaldavad õpilastel saada paremini teada Eestis elavate rahvuste kultuurilisi traditsioone. Ürituste väljatöötamisel võtke arvesse multikultuurilises kollektiivis

efektiivse koostöö põhimõtted. Milles ja kuidas avaldub Teie kui õpetaja multikultuuriline kompetentsus?

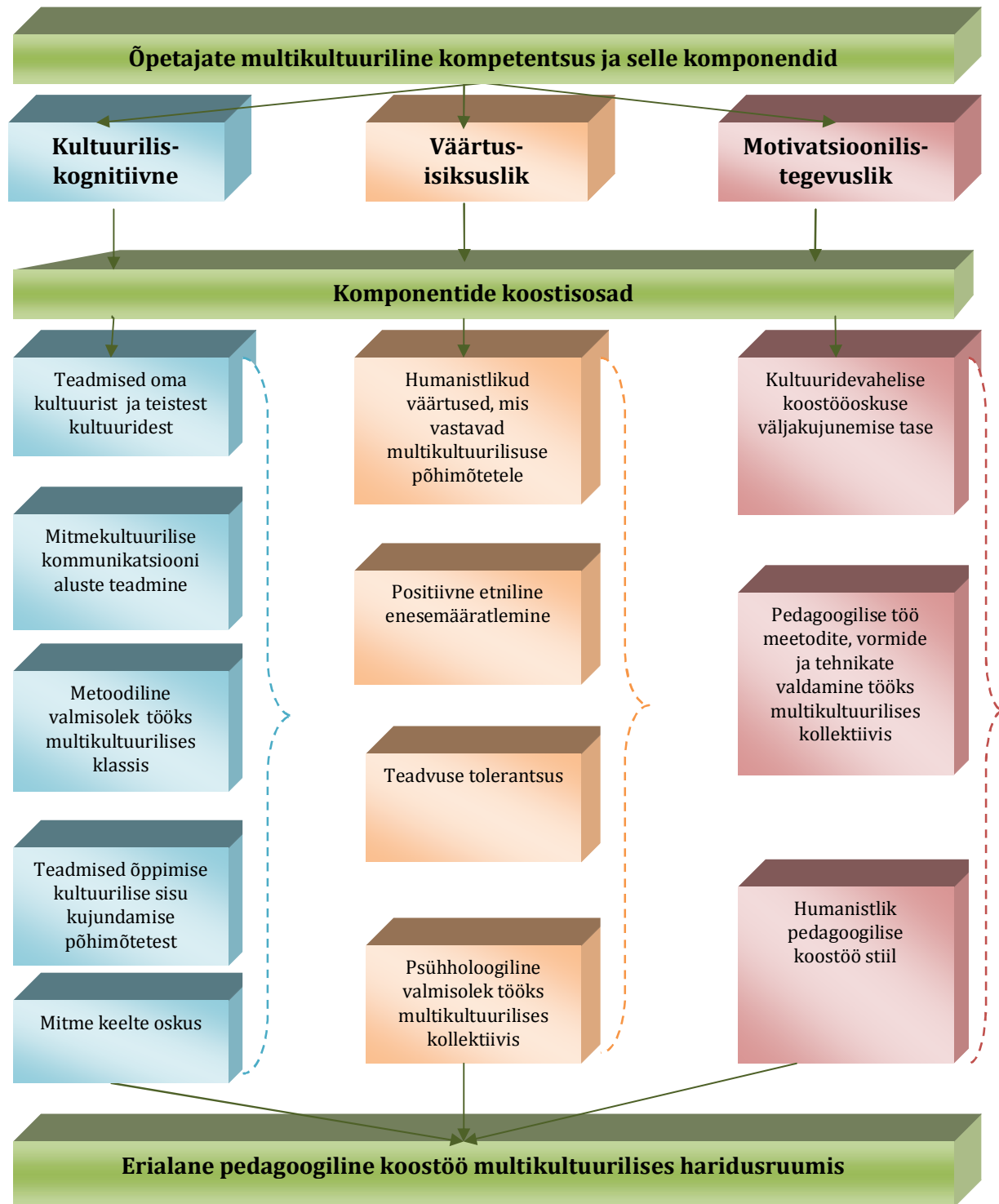

SOOVITAN LÄBI LUGEDA

III. Õpetaja multikultuurilise kompetentsuse komponendid. Nende arendamise võimalused

Eelmises peatükis tõime me välja õpetaja multikultuurilise kompetentsuse *kultuurilis-kognitiivse, väärtus-isiksusliku ja motivatsioonilis-tegevusliku* komponendi.

Skeem. Õpetajate multikultuuriline kompetentsus ja selle komponendid

Kultuurilis-kognitiivne komponent

Õpetajate multikultuurilise kompetentsuse kultuurilis-kognitiivset komponenti iseloomustab see, kas nendel on süsteemsed teadmised oma kultuurist, antud sotsiaalhariduslikus keskkonnas esindatud rahvuste kultuurist; teadmised teistest kultuuridest ja maailma multikultuurilisusest; mitmekultuurilise kommunikatsiooni aluste teadmine; metoodiline valmisolek tööks multikultuurilises klassis; teadmised õppimise kultuurilise sisu kujundamise põhimõtetest. See komponent kujuneb tulevastel õpetajatel kõrgharidusasutuses õppimise protsessis ja areneb pidevalt erialase tegevuse käigus.

Väärtus-isiksuslik komponent

Väärtus-isiksuslik komponent sisaldab multikultuurilisuse põhimõtetele vastavate humanistlike väärtuste ja väärtushoiakute väljaarenenud süsteemi; üldinimlike ja erialaste väärtuste väljaarenenud süsteemi; positiivset etnilist enesemääratlust; teadvuse tolerantsust ja psühholoogilist valmisolekut tööks multikultuurilises kollektiivis.

Multikultuurilise hariduse eesmärkide realiseerimine eeldab seda, et õppeprotsessi subjektidel on olemas vastav väärtushoiakute süsteem. N. Kljujeva märgib õiglaselt, et juhul kui õpetaja väärtused on vastuolus haridussüsteemi sisu ja suunaga, tekib oht õpetaja tegevuste ebaadekvaatsuseks. Selleks, et tegutseda tõhusalt, on vaja viia kooskõlla isiklikud väärtused ja elu eesmärgid tendentsidega, mis on olemas ühiskonnas, kultuuris ja hariduses. See ei tähenda seda, et tuleb loobuda isiklikest väärtustest ja eesmärkidest. On tähtis see, et need ei astuks vastuollu sotsiaalses keskkonnas toimuvate sügavate protsesside ja tendentsidega [17, lk 43].

N.V. KLJUJEVA

Erilist tähelepanu tuleb pöörata selliste väärtuste arendamisele, mis ühendavad erinevatest kultuuridest inimesi nagu tervis, armastus, õnn, vabadus, areng, saavutused elus, sallivus jm. Õpetaja isiksuslikes suundumustes avaldudes soodustavad need multikultuurilisuse põhimõtete rakendamist hariduses.

Haridusruumi reaalne, mitte deklaratiivne kujundamine multikultuurilisuse põhimõtetele on võimalik ainult juhul, kui õpetaja kui õpiprotsessi korraldaja suhtub positiivselt nii enda kui ka teiste etnilisse identiteeti ja aktsepteerib neid. Nõustume N. Lebedeva väitega sellest, et ehtsa integratsiooni ja kultuuridevahelise dialoogi, mis viib mitte redutseerimisele, vaid vastastikusele rikastamisele, võib saavutada juhul, kui inimesel kujunevad üheaegselt nii positiivne etnoidentiteet kui ka etno-kultuuriline tolerantsus [20, lk 208-209].

N.M. LEBEDEVA

G. Soldatova defineerib etnilist identiteeti kui etnilise iseteadvuse kognitiiv-motivatsioonilist tuumikut. See võib läbi teha transformatsioone, muutusi „positiivse identiteedi” suhtes, mis on tolerantsuse tasakaaluks enda ja teiste etniliste rühmade suhtes. Ühest küljest on see rühma stabiilse eksisteerimise, teisest küljest aga rahuliku kultuuridevahelise koostöö tingimuseks. Positiivne etniline identiteet iseloomustab enamus inimesi ja omab „normi” staatust, selles seonduvad omaenda etnose positiivne kuju ja positiivne väärtushoiak teiste inimeste suhtes. Transformatsioonid või normist

kõrvalekaldumised võivad toimuda mitme tüübi järgi: *etnonihilism, etniline ükskõiksus, etnoegoism, etnoisolatsioonism ja etnofanatism* [25].

Seega väljendab õpetaja positiivse etnilise identiteedi puhul tolerantset seisukohta nii enda kui ka teiste etniliste rühmade suhtes, mis on konstruktiivse kultuuridevahelise koostöö tingimus. Etnilise identiteedi transformeerumisel hüperidentiteedi suunas võivad pedagoogilise koostöö motiivid ja stiil muutuda indiferentseks ja haridusprotsessi subjektide kultuurilist ja etnilist eripära ignoreerivaks. Hüperidentiteedi suunas muutumise korral võib pedagoog teise etnokultuurilise päritoluga haridusprotsessi subjekti suhtes välja näidata sallimatust ja diskrimineerimist.

Õppeprotsess, mis põhineb vastastikusel lugupidamisel ja dialoogilisusel, erinevate stereotüüpide, sealhulgas ka sotsiaal- ja etnokultuuriliste, teadlikkusel ja nende ületamisel eeldab õpetajatelt sellise isikuomaduse nagu teadvuse tolerantsus olemasolu ja kõrget taset.

Õpetaja isiksuse tolerantsus multikultuurilises haridusruumis avaldub tema sotsiaalse tundlikkuse tasemes erinevate kultuuride esindajate suhtes, tema vastupanuvõimes etnilistel lahkarvamustel põhinevate konfliktide ja frustratsiooni vastu, tema mõtlemise paindlikkuses ja empaatias, ja samas õppeprotsessis osalejate õiguse aktsepteerimises teha iseseisvaid valikuid ja otsuseid. Tolerantsuse põhimõte eeldab, et õppeprotsessi subjektid valivad need kultuurilise, etnilise jm enesemääratluse vormid, mis on tähtsad neile antud hetkel eksisteerivas kultuuriruumis.

Motivatsioonilis-tegevuslik komponent

Motivatsioonilis-tegevuslik komponent eeldab väljakujundatud kultuuridevahelise koostöö oskusi; multikultuurilises kollektiivis elluviidava pedagoogilise töö meetodite, vormide ja tehnikate valdamist; õppimise kultuurilise sisu tagamise oskusi; humanistlikku pedagoogilise koostöö stiili.

Nagu oli märgitud esimeses peatükis on multikultuurilisel õpikeskkonnal hulk eripärasusi, mistõttu muutub ka õpetaja erialane pedagoogiline tegevus nendes tingimustes, lähtudes selle spetsiifilisest omapärasest. Näiteks baseerub pedagoogiline koostöö kultuuridevahelise kommunikatsiooni põhimõtetel.

Termin „kultuuridevaheline kommunikatsioon” ilmus esimest korda E. Hall’i raamatus «*Culture as Communication*». Tänu tema töödele ühines kultuuri mõiste kommunikatiivse protsessi mõistega, seega oli avatud uus suund - uuringud kultuuri mõjust inimese kommunikatiivsele käitumisele. Kultuuridevaheline kommunikatsioon on suunatud sootsiumide, erinevate kultuuride esindajate vahelise koostöö saavutamisele vastastikuse arusaamise põhjal. Vaatamata sellele, et koostöö üldpõhimõtted baseeruvad üldinimlikel väärtustel ehitab iga kindel etnokultuuriline ühendus omaenda väärtuste hierarhia. Just sellepärast on õpetajal vaja mitte ainult pedagoogilise koostöö üldoskuste valdamist, millest piisaks monokultuurilises keskkonnas, vaid ka kultuuridevahelise koostöö oskusi.

E.T. HALL

Realiseerides kultuuridevahelise kommunikatsiooni põhimõtteid pedagoogilises tegevuses on õpetaja suunatud õppeprotsessi kõikide osalejate etnilise ja

sotsiaalkultuurilise identiteedi arendamisele ja tugevdamisele, vastutustunde ja tolerantsuse arendamisele, avatusele ja edu saavutamisele.

Ükskõik millise lähenemisviisi viib õpetaja ellu kindla pedagoogilise koostöö stiili raames. Milline stiil on eelistatavam multikultuurilise hariduse põhieesmärkide ja väärtuse saavutamise seisukohalt?

Pedagoogilise koostöö üldtunnustatud stiilide klassifikatsioonis eristatakse autoritaarset, demokraatlikku ja minnalaskvat stiili [24, lk 462].

Autoritaarse suhtlemisstiili puhul lahendab õpetaja ainuisikuliselt kõik küsimused, määrab koostöö seisu ja eesmärgid, subjektiivselt hindab tegevuse tulemusi lähtudes omaenda vaadetest. Minnalaskvat (anarhilist, ignoreerivat) suhtlemisstiili iseloomustab õpetaja püüdlus osaleda tegevuses minimaalselt, mida saab seletada tegevuse tulemuste eest vastutust endalt lükkamisega.

Alternatiiviks nendele suhtlemisstiilidele on pedagoogilises koostöös osalejate aktiivse koosmõju stiil, mida tihtipeale nimetatakse demokraatlikuks stiiliks. Seda stiili peetakse

ainukeseks reaalseks viisiks koostöö korraldamisel. Seda stiili kasutavaid õpetajaid iseloomustab aktiivne positiivne suhtumine õpilastesse, nende võimaluste, õnnestumiste ja ebaõnnestumiste adekvaatne hindamine. See stiil stimuleerib õpilasi loominguks, algatuseks, kujundab tingimused eneseteostuseks, loob võimalused õpetaja ja õpilaste vastastikuseks personaliseerimiseks.

Kuna multikultuuriline haridus baseerub koostöö ja humaansuse põhimõtetel, ja samas eeldab väljumist oma identiteedi piiridest, siis on nimelt dialoogilisus pedagoogilise koostöö optimaalse stiili võtmeomaduseks multikultuurilises õpikeskkonnas.

Pamela ja Iris Tiedt'i seisukohalt avaldub õpetaja multikultuuriline kompetentsus pedagoogilises koostöös järgmistes asjades:

- ✧ selge arusaamine omaenda etnilisest ja kultuurilisest identiteedist;
- ✧ õpetaja siiras suunatus saavutustele, usk kõikide õpilaste edukusse;
- ✧ püüdlus õiglase lähenemise poole kõikide õpilaste suhtes;
- ✧ oskus seostada õppimise erinevaid vorme, meetodeid ja lähenemisi õpilaste võimete ja võimalustega;

- ✧ oskus saavutada vastastikune mõistmine; siiras hoolitsus õpilaste heaolu eest;
- ✧ süsteemne multikultuuriline baas, mis hõlmab laiu ja sügavaid teadmisi etnilisest, soolisest, samuti erivajadustega laste õpetamisest [14, lk. 33].

Seega väljendub pedagoogilises koostöös õpetaja multikultuuriline kompetentsus aktiivse, dialoogilise koostööstiili kasutamises, mis põhineb humanistliku paradigma demokraatlikel põhimõtetel, kusjuures see paradigma on suunatud kultuurile omaste eesmärkide saavutamisele. Seejuures on vajalikud väga head kultuuridevahelise kommunikatsiooni läbiviimise oskused; maksimaalne tugi iga õpilase sotsiaalkultuurilisele kogemusele, väärtushoiakutele ja individuaalsele omapärale; loomingulisus; mõtlemise kriitilisus; tolerantsus; pluralism ja dialoogilisus; interaktiivsete õppemeetodite kasutamine ja süsteemsete teadmiste olemasolu multikultuurilise õppimise valdkonnas. Sellise pedagoogilise koostöö aluses on õpetaja teadlikkus enda sotsiaalkultuurilisest kogemusest, hoiakutest ja stereotüüpidest, mis soodustab teiste kultuuride kandjate sotsiaalkultuurilise kogemuse aktsepteerimist.

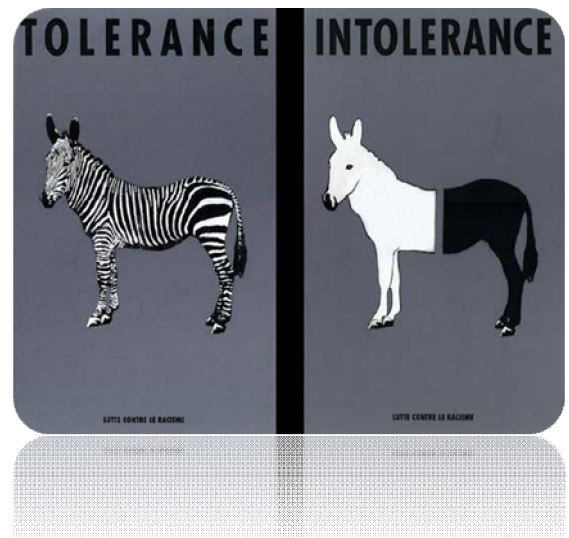
Multikultuurilise kompetentsuse komponentide arendamise võimalused

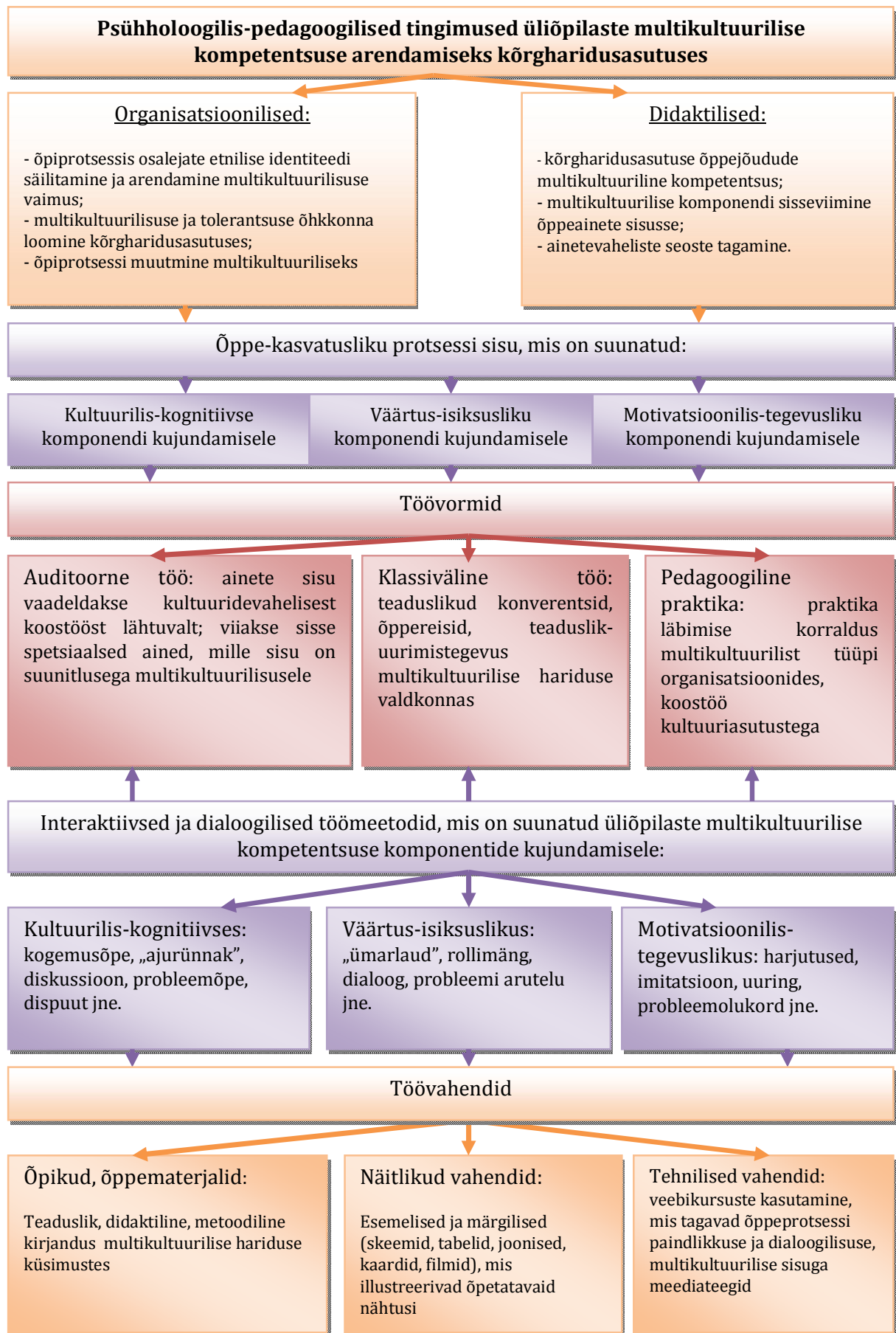
Tulevaste õpetajate multikultuurilise kompetentsuse kujundamine algab kõrgharidusasutuses õppimise ajal. Õppetegevuse korraldus peab olema suunatud positiivse emotsionaalse motiveeriva tausta loomisele ja seda peab teostama arvestades kindlat sotsiaalkultuurilist konteksti. Vajalikuks tingimuseks on humanistlikud vaated, empaatiline suhtumine ja dialoogiline suhtlemine kõrgharidusasutuse haridusruumi kõigi subjektide vahel. Selle eesmärgi saavutamiseks on vaja lahendada järgmised ülesanded:

- 1) organisatsiooniliste ja didaktiliste tingimuste loomine, selleks et tagada üliõpilaste erialase ettevalmistuse multikultuurilist suunatust kogu õppimisperioodi vältel;
- 2) tagada erinevate isiksuslik-tegevuslikule ja isiksusele orienteeritud õppevormide järjepidevus ja koostöö nende multikultuurilisusele suunatuse vaatenurgast;

- 3) õpetatavate ainete kultuurilise konteksti tagamine, õppeküsimumste analüüsimine kultuuride vastastikuse toime vaatenurgast, multikultuurilise suunitlusega erialaste ainete õppekavadesse sisseviimine;
- 4) üliõpilaste multikultuurilise kompetentsuse kujundamisele suunatud õppe sisu, vormide, meetodite ja vahendite vaheliste suhete harmoneerimine, lähtudes dialoogilisuse, tolerantsuse, humaansuse, interaktiivsuse ja õppeprotsessi paindlikkuse põhimõtetest.

Pakutava mudeli teostamise tulemusena oodatakse üliõpilastel multikultuurilise kompetentsuse kultuurilis-kognitiivse, väärtus-isiksusliku ja motivatsioonilistegevusliku komponendi arengutaseme tõusu.

Skeem . Tulevaste õpetajate multikultuurilise kompetentsuse arendamine kõrgharidusasutuses

Multikultuurilise kompetentsuse kõrget taset iseloomustavad sügavad ja süsteemsed teadmised regionaalsest kultuurist, enda kultuurist vastastikusel seoses teiste rahvaste kultuuridega, ja samuti maailma kultuurist; metoodiline valmisolek tööks multikultuurilises klassis, pedagoogiliste meetodite, vormide, võtete ja tehnikate teadmine tööks multikultuurilises kollektiivis, oskus arvestada õppeprotsessis osalejate rahvuslikku ja psühholoogilist eripära; oskus tagada õppimise kultuurilise sisu, kultuuridevahelise suhtlemise oskus, emakeele, riigikeele ja võõrkeelte valdamine; suunatus pedagoogilise koostöö humanistlikule stiilile, erinevate rahvaste ja kultuuride väärtustamine, teadvuse tolerantsus, väljakujunenud humanistlike väärtuste süsteem ja positiivne etniline identiteet.

Multikultuurilise kompetentsuse keskmist taset iseloomustavad süsteemitud teadmised nii enda kui ka teistest kultuuridest, teoreetilised teadmised ajaloo, kultuuri ja kultuuridevahelise kommunikatsiooni valdkondades ilma õppimise kultuurilise sisu kujundamise praktiliste oskusteta ja multikultuurilisuse tingimustes õppeprotsessi teostamise praktiliste oskusteta; emakeele oskus kõrgel tasemel, kuid riigikeele ja võõrkeele oskus keskmisel või madalal tasemel; positiivse etnilise identiteedi kõrval etnilise ükskõiksuse, positiivse ja neutraalse suhtumise avaldumine teiste kultuuride esindajatesse, teadvuse ja humanistlike väärtuste keskmisel tasemel väljendatud teadvuse tolerantsus.

Multikultuurilise kompetentsuse madalat taset iseloomustavad nõrgad teadmised enda ja teistest kultuuridest; teiste kultuuride mitteväärtustamine; teadvuse tolerantsuse madal tase ja etnilise identiteedi negatiivsete omaduste väljendumine, näiteks etnonihilism, etnofanatism ja etnoisolatsioonism; humanistlike väärtuste vähearenenud süsteem ja pedagoogilise tegevuse suunatus kontaktide puudumisele ja autoritaarsusele.

MÕELGE, ANALÜÜSIGE!

1. Mida tähendab humanitslik lähenemine hariduses? Miks just sellel lähenemisel põhineb multikultuurilise hariduse paradigma?

Vajadusel kasutage erialast kirjandust pedagoogilisest psühholoogiast (näiteks Pedagoogiline psühholoogia koolipraktikas / Henry Clay Lindgren, W. Newton

Suter; [tõlkinud Edgar Krull], Tartu, 1994; Educational psychology / Anita Woolfolk, 11th ed, Upper Saddle River (N.J.): Pearson, 2010;

Учитель XXI века: психологический подход к анализу профессионально-личностной готовности к педагогической деятельности / С.П. Иванова. – Псков: ПГПИ, 2002).

2. Millised on kultuuridevahelise kommunikatsiooni peamised põhimõtted?

Vajadusel kasutage erialast kirjandust (näiteks, Kultuuri uurides: ülesanded, näited, sünteetilised kultuurid [Tekst] / Gert Jan Hofstede,

Paul B. Pedersen, Geert Hofstede; tõlk. Liis Riikoja; toim. Monica Kiik. – [Tartu]: Väike Vanker, 2004; Theorizing about intercultural communication / editor William B. Gudykunst. – Beverly Hills, CA: Sage, 2004; Введение в теорию межкультурной коммуникации / А.П. Садохин, Т.Г. Грушевицкая. – М.: Высш. шк., 2005).

3. Tutvuge mõistetega etnonihilism, etniline ükskõiksus, etnoegoism, etnoisolatsioonism ja etnofanatism (Психология межэтнической напряженности / Г.У. Солдатова. – М.: Смысл, 1998).

KÜSIMUSED DISKUSSIOONIKS

1. Kuidas Teie arvate, milline väärtushoiakute süsteem peab iseloomustama tänapäevast Eesti õpetajat? Milliseid väärtusi peate kõige tähtsamateks? Argumenteerige oma vastust!
2. Milles avaldub õpetaja tolerantne või intolerantne seisukoht õpilaste, vanemate ja kolleegide suhtes? Kas tolerantsuse küsimus puudutab ainult kultuuridevahelisi suhteid? Kui mitte, siis millistes teistes valdkondades võib avalduda õpetaja tolerantsus/intolerantsus?
3. Miks isiku positiivset etnilist identiteeti peetakse kultuuridevahelise tolerantsuse aluseks?

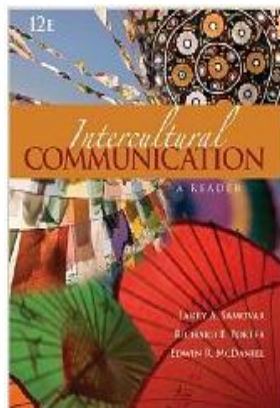
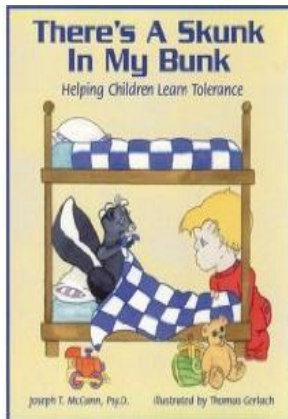
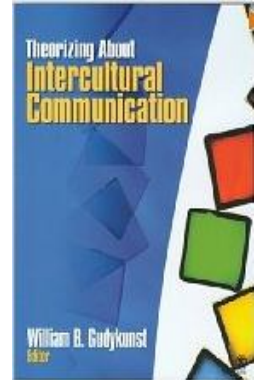
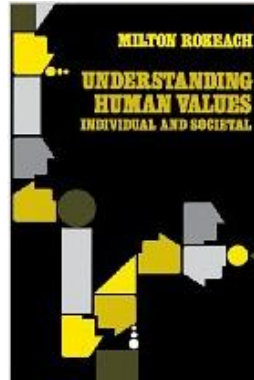
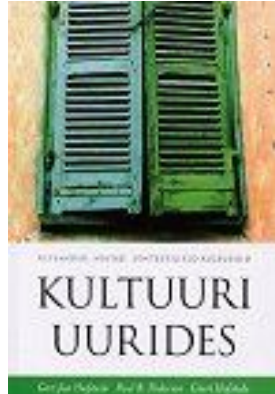
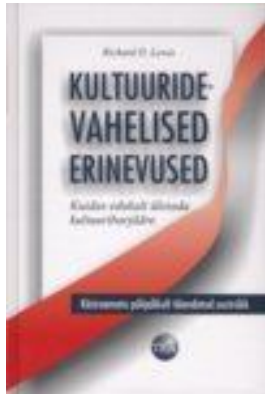
PRAKTILISED HARJUTUSED

1. Uurige enda väärtushoiakute süsteemi M. Rokeach'i metoodika abil. Selleks kasutage erialast kirjandust või Interneti-allikaid (<http://www.enop.ee/tpi/randmann/materjal/HHP3170%20-%20Seminar%204.%20-%20Individaalsed%20vaartused%20-%20M.%20Rokeach.doc>, <http://psylist.net/praktikum/36.htm>). Millised väärtused on Teie jaoks prioriteetsed? Kas nad on kooskõlas multikultuurilise hariduse väärtustega?

2. Uurige enda etnilise identiteedi omapära (kasutades näiteks S. Rõžova ja G. Soldatova metoodikat «Типы этнической идентичности»). Milline etnilise identiteedi tüüp on Teil peamine? Milline tüüp on teisel kohal? Analüüsige, kas Teie etniliste identiteedi peamised tüübid vastavad multikultuurilisuse põhimõtetele?
3. Uurige oma tolerantsuse omapära (kasutades näiteks L. Suprunova metoodikat «Толерантное сознание»). Kas andmed Teie etnilisest identiteedist on kooskõlas andmetega teadvuse tolerantsusest? Kas vastab tõele see, et inimesel, keda iseloomustab positiivne etniline identiteet, on tolerante seisukoht? Kas andmed, mida Teie saite, vastavad nüüdisajal õpetajale esitatud nõuetele (selle multikultuurilise suunitluse poolest)?
4. Millist pedagoogilise koostöö stiili Teie eelistate? Uurige oma eelistusi (kasutades näiteks N. Fetiskini metoodikat «Стимулы педагогического общения»).
5. Võttes arvesse saadud andmeid koostage multikultuurilise kompetentsuse kolme põhikomponendi (kultuurilis-kognitiivse, väärtus-isiksusliku ja motivatsioonilis-tegevusliku) arendamise kohta isiklik plaan.

SOOVITAN LÄBI LUGEDA

Kirjandus

1. Banks, J.A. Multiethnic education: Theory and practice [Text] / James A. Banks. – 2nd ed. – Boston: Allyn and Bacon, 1988. – 312 pp. – ISBN 0-205-11169-6.
2. Declaration of Principles on Tolerance [E-resource]: Proclaimed and signed by the Member States of UNESCO on 16 November 1995. URL: <http://www.unesco.org/cpp/uk/declarations/tolerance.pdf>. Accessed 26.12.2009.
3. Eesti statistika. Statistika andmebaas: Sotsiaalelu – Haridus – Üldharidus [E-dokument]. URL: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=HT20&ti=%DCLDHARIDUSKOOLID+JA+P%C4EVA%D5PPE+KLASSIKOMPLEKTID+MAAKONNA+J%C4RGI&path=../Database/Sotsiaalelu/05Haridus/14Uldharidus/&lang=2>. Kontrollitud 26.12.2009.
4. Eesti statistika. Statistika andmebaas: Sotsiaalelu – Haridus – Üldharidus [E-dokument]. URL: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=HT19&ti=%D5PILASED+%DCLDHARIDUSE+P%C4EVA%D5PPE+MAAKONNA%2C+SOO+JA+%D5PPEKEELE+J%C4RGI&path=../Database/Sotsiaalelu/05Haridus/14Uldharidus/&lang=2>. Kontrollitud 26.12.2009.
5. Eesti statistika. Statistika andmebaas: Rahvastik – Rahvastikunäitajad ja koosseis [E-dokument]. URL: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=RV0222&ti=RAHVASTIK+SOO%2C+RAHVUSE+JA+MAAKONNA+J%C4RGI%2C+1%2E+JAANUAR&path=../Database/Rahvastik/01Rahvastikunaitajad+ja+koosseis/04Rahvaarv+ja+rahvastiku+koosseis/&lang=2>. Kontrollitud 26.12.2009.
6. Gorski, P.C. Complicity with Conservatism: The De-politicizing of Multicultural and Intercultural Education [Text] / Paul C. Gorski // Intercultural Education. – 2006. – Vol.17. – No.2. – Pp. 163-177.
7. Handbook of multicultural competencies in counseling and psychology [Text] / editors D.B. Pope-Davis, H.L.K. Coleman, W. Ming Liu, R.L. Toporek; Thousand Oaks. – London; New Delhi: SAGE Publications, 2003. – 650 pp. – ISBN 0-7619-2306-3.
8. Hutmacher, W. Key Competencies for Europe [Electronic Resource] / Walo Hutmacher // [E-resource]: Report of the Symposium: Berne, Switzerland, March 27-30, 1996. A Secondary Education for Europe Project. – 1997. – 72 Pp. – URL:

- <http://Www.Eric.Ed.Gov/Ericdocs/Data/Ericdocs2sql/Content Storage 01/0000019b/80/16/93/92.Pdf>. Accessed 26.12.2009.
9. Multicultural education: issues and perspectives [Text] / edited by J.A. Banks, C.A. McGee Banks. – Hoboken: Wiley, 2007. – 491 pp. – ISBN-13978-0-471-78047-2.
 10. Nieto, S. Affirming diversity: the sociopolitical context of multicultural education [Text] / S. Nieto. – Boston: Pearson Allyn & Bacon, 2004. – 464 pp. – ISBN 0-205-38692-X.
 11. Rahvusvähemused ja rahvuskultuur Eestis [E-dokument]. URL: <http://www.meis.ee/est/etnilinevahemus>. Kontrollitud 26.12.2009.
 12. Ramirez, M. Multicultural psychotherapy: An approach to individual and cultural differences [Text] / M. Ramirez. – Boston: Allyn&Bacon, 1999. – 236 pp. – ISBN: 0205289045.
 13. Riiklik Programm „Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000-2007“ [E-dokument]. URL: <http://www.riik.ee/saks/ikomisjon/programm.htm>. Kontrollitud 26.12.2009. Kontrollitud 26.12.2009.
 14. Tiedt, P.L. Multicultural teaching: a handbook of activities, information, and resources [Text] / P.L. Tiedt, I.M. Tiedt. – Boston: Pearson/A&B, 2005. – 406 pp. – ISBN 0205451179.
 15. Джури́нский, А.Н. Педагогика межнационального общения: Поликультурное воспитание в России и за рубежом [Текст]: учеб. пособие для вузов / А.Н. Джури́нский. – М.: Сфера, 2007. – 224 с. – ISBN 9785891448.
 16. Кирабаев, Н.С. Глобализация и мультикультурализм [Текст] / Н.С. Кирабаев. – М.: РУДН, 2005. – 331 с. – ISBN 5-209-01821-0.
 17. Ключева, Н.В. Ценностно-рефлексивный подход к психологическому обеспечению деятельности педагога [Текст] / Н.В. Ключева // Некоторые аспекты социодинамики сферы образования в современном российском обществе / под ред. М.Б. Бергельсон. – М.: МОНФ, 2000. – Вып. 15. – 117 с. – (Новая перспектива).
 18. Компетентностный подход в педагогическом образовании: коллектив [Текст]: монография / [В. А. Козырев и др.]; под ред. В.А. Козырева и Н.Ф. Радионовой; М-во образования и науки Рос. Федерации, Нац. фонд подгот. кадров, Рос. гос. пед. ун-т. – СПб.: Изд-во РГПУ, 2004. – 392 с. – ISBN 5-8064-0824-8.

19. Культуры: диалог народов мира. ЮНЕСКО [Текст] – М.: Прогресс, 1995. – 152 с.
20. Лебедева, Н.М. Введение в этническую и кросс-культурную психологию [Текст]: учеб. пособие / Н.М. Лебедева. – М.: Ключ, 1999. – 223 с. – ISBN 5-93136-003-4.
21. Мацумото, Д. Психология и культура [Текст] / Д. Мацумото. – М.; СПб.: ОЛМА-ПРЕСС; Прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 414 с.: ил. – (Псих. энциклопедия). – ISBN 5-93878-064-0; 0-534-35436-X.
22. Палаткина, Г.В. Проблемы мультикультурного образовательного пространства [Текст] / Г.В. Палаткина // Педагогические проблемы становления субъектности школьника, студента, педагога в системе непрерывного образования: сб. науч. и метод. тр. – Волгоград, 2001. – С. 22-26.
23. Трасберг, К. Мультикультурное образование: развитие идей и поиски путей их реализации в современном мире [Текст] / К. Трасберг // Мультикультурное образование: ключевые вопросы современности и поиск решений / под ред. Л. Васильченко. – Тарту: [Tartu Ülikool]; [Пылтсамаа]: Vali Press, 2004. – С. 7-26.
24. Слостенин, В.А. Педагогика: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений [Текст] / В.А. Слостенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов; под ред. В.А. Слостенина. – М.: Академия, 2002. – 566 с. – ISBN 5-7965-0878-7.
25. Солдатова, Г.У. Психология межэтнической напряженности [Текст] / Г.У. Солдатова. – М.: Смысл, 1998. – 389 с. – ISBN 5-89357-029-4.